

Финансов контрол, осъществяван от органите на Националната здравноосигурителна каса по Закона за здравното осигуряване

(Financial control by the authorities of the National Health Insurance Fund Health Insurance Act)

Нина Чилова¹

SUMMARY

The control exercised by the bodies of Health Insurance Fund is a part of public finance system. It is a typical financial control which is specialised control over public funds and public assets. The health insurance control is ex ante, ex post and unexpected type of control.

KEY WORDS

financial control; finance system; health insurance control

¹ Доц. г-р Нина Стефанова Чилова, Камегра „Публичноправни науки“, Юридически факултет, Университет за национално и световно стопанство, nina.chilova@abv.bg; Assoc. Prof. Nina Stefanova Chilova, Department of Public Law, Faculty of Law, University of National and World Economy, nina.chilova@abv.bg.

Увод

Основната задача на настоящата статия е да се характеризира контролът, който органите на Националната здравно-осигурителна каса (НЗОК) осъществяват съгласно чл. 72 и чл. 73 от Закона за здравното осигуряване (ЗЗО)². Ключово значение за всяка контролно-правна материя при характеризирането на въпросите относно вида на контрола има изследването на два принципни критерия, а именно: съдържанието на контрола и контролната компетентност на органите, които го осъществяват. Анализирането на тези основни критерии е обективната база, на основата на която могат да се направят обосновани научни изводи и заключения.

1. Първият въпрос, на който трябва да се отговори, е дали контролът, обект на изследването, има белезите на финансов контрол. За да отговорим на този въпрос, систематично трябва да се анализира понятието **финансов контрол**.

Според Милчо Костов финансовият контрол в широкия смисъл на думата се схваща като контрол върху изпълнението на бюджета и изпълнението на финансово-стопанските планове на организацията³.

В друго свое изследване⁴ същият автор изтъква, че финансовият контрол надхвърля рамките на финансовата система поради включването не само на операциите с парични средства, но и с материални ценности. Под регулативното въздействие на финансовото законодателство се формират и организират финансови отношения, които нямат за непосредствен обект само паричните средства. Изводите за несъвпадението на обхвата на финансовия контрол с този на финансовоправното регулиране и финансовата система е свързан с обоснованата от автора

² Обхватът на изследването се ограничава само до посочените разпоредби, а материята, свързана с медицинския контрол, по смисъла на чл.101 от ЗЗО не е обект на анализ, тъй като се осъществява от Изпълнителна агенция „Медицински надзор“.

³ Костов, М. (1979) Финансоворевизионен контрол и отговорности, *Счетоводство и контрол*, 9 (1979), 22-25.

⁴ Костов, М. (1979а) *Финансови правни отношения*. София, БАН, 1979, 89.

правна концепция за финансите⁵, която служи като парадигма за научни разработки и до днес във финансовоправната ни литература.

След дълбоките демократични промени в страната в правната литература финансовият контрол е определен като специфичен вид административен контрол, чиито особености произтичат от неразривната му връзка с управлението на финансите. Неговото основно предназначение е да не се допускат нарушения на финансовата дисциплина, която е проявна форма на принципа на законността в сферата на управление на финансите⁶.

В свое изследване Валери Димитров обосновано стига до извода, че съвременното понятие „финансов контрол“ е сборно, сложно и многостранно. То съдържа различни институционализирани, т. е. нормативно уредени форми или видове финансов контрол⁷. Общото, което обединява разновидностите на контрола и им придава качеството „финансов контрол“, е обектът на контрола, а именно това са парите и имуществата в рамките на фи-

⁵ Срв. Костов, М. (1979а), 105. Според тази концепция финансите не са обективна икономическа категория, а властнически организирани парични отношения, възникващи и развиващи се при формиране и разходване на централизирани и децентрализирани фондове в процесите на разпределяне и преразпределяне на обществения продукт и националния доход. Властническият метод на регулиране, властническата организация е същностен, конститутивен белег на финансите, който ясно ги разграничава от други правни отношения с паричен характер, но регулирани с метода на равнопоставеност (гражданскоправни и трудовоправни).

⁶ Златарев, Е. (2007) *Държавна финансова инспекция и имуществена отчетност*. София, Сиела, 2007, 3.

⁷ Срв. Димитров, В. (2013) Финансовият контрол като институт на българското финансово право, *Правна мисъл*, 1 (2013), 37: 1. инспекционен финансов контрол, уреден в ЗДФИ, който е пряк «наследник» на финансовия ревизионен контрол; 2. данъчноосигурителен контрол, уреден в Данъчноосигурителния процесуален кодекс (ДОПК); 3. митнически контрол, уреден в Закона за митниците (ЗМ); 4. осигурителен контрол, уреден в КСО; 5. контрол, упражняван от министъра на финансите във връзка със съставянето, изпълнението и отчитането на държавния бюджет, уреден в ЗУДБ; 6. одитен контрол, упражняван от Сметната палата, уреден в ЗСП. 7. вътрешен финансов контрол като част от системата за финансово управление във всяка бюджетна организация в публичния сектор, уреден в ЗФУКПС; 8. вътрешен одитен контрол в бюджетните организации от публичния сектор, уреден в ЗВОПС. 9. одитен контрол върху управлението на средства, предоставени от Европейския съюз, упражняван от Изпълнителната агенция за одит на средствата от Европейския съюз (ИАОСЕС).

нансовата система (публичните финанси), както и средствата и имуществата с публично предназначение⁸.

Според мен авторът не прави изчерпателно изброяване на видовете финансов контрол в системата на публичните финанси. Към така направената диференциация трябва да се добави и контролът по чл. 72 и чл. 73 от ЗЗО, който се осъществява от органите на НЗОК върху изпълнителите на медицинска и/или гентална помощ.

2. Дали обаче този контрол има за обект парите и имуществата в рамките на финансовата система (публичните финанси)?

Ключово значение за обосноваване отговор на този въпрос има анализът на понятието **финансова система (публични финанси)**. В правната литература понятието „финансова система“ концептуално е дефинирано от Милчо Костов.

В свое изследване той посочва⁹, че най-простото обяснение на финансите е всъщност системното обяснение. Системата е ясно очертана със своите две подсистеми – приходна и разходна част. Равновесието, т.е. устойчивостта, към която се стреми всяка социална система, е дадено при финансите чрез нормалната, вътрешноприсъщата им тенденция за балансиране между приходна и разходна част¹⁰. Авторът изрично подчертава, че във финансовата система качеството на йерархичен център, на интегративно ядро има гържавният бюджет.

От друга страна, финансовата система не е само функционално, но и институционално понятие. В нея е инкорпорирана система от органи, които са подредени в сложна зависимост, взаимодействие и притежават властническа компетентност. Тези организационни отношения също излизат извън рамките на

⁸ Срв. Димитров, В. (2013), 37. За целите на изследването авторът въвежда понятието „средства и имуществата с публично предназначение“. То се изразява в пряка или косвена свързаност с гържавна и общинска собственост или със задоволяването на определен кръг обществено значими интереси и в крайна сметка – връзка с обществения интерес в най-широк смисъл на думата. Той посочва, че понятията „финансова система“ и „публични финанси“, съгласно ЗПФ са синоними.

⁹ Срв. Костов, М. (1979а), 141. Финансовата система според разбирането на автора структурно обхваща следните звена: а) гържавен бюджет; б) децентрализирани финанси на стопанските организации; в) банкова система; г) гържавно застраховане.

¹⁰ Костов, М. (1979а), 142.

финансовата администрация и се упражняват от различни по вид и степени органи на държавното управление¹¹.

Ако изходим от социалната среда, с която си взаимодейства всяка финансова система¹², а именно икономическото и политическото развитие на обществото, очевидно е, че този анализ трябва да бъде подложен на критична оценка.

Няма съмнение в правилността му, но в условията на социалистическа тоталитарна държава с централизирана планова икономика, когато стопанската дейност се осъществява от държавни организации, липсва частна собственост и частна стопанска инициатива.

Процесите, свързани с демократизирането на институциите, с функционирането на пазарна икономика и наличието на частна стопанска инициатива и на частна собственост, закономерно променят структурата и границите на понятието **финансова система**.

В правната литература е застъпено мнението, че обхватът на финансовата система закономерно е ограничен поради отпадането на държавния монопол върху стопанската дейност, включително и на този върху банковата и застрахователната дейност. „Свиването“ на приложното поле на финансовата система обективно е свързано с трансформация и преобразуване на нейните основни компоненти¹³.

Основополагащо значение за съвременното определяне на структурата и обхвата на финансовата система **има Законът за публичните финанси (ЗПФ)**, в сила от 01.01.2014 г.

Систематичният анализ на разпоредбите на закона и изобщо на действащото финансово законодателство дават основание да се направи изводът, че **финансовата система** е съвкупност от бюджети и фондове в качеството им на приходно-разходни сметки. За тях е характерно на **първо място**, че приходите и разходите по тези бюджети и фондове се осъществяват чрез механизма на финансови правни отношения, от органи, разполагащи с финансова властническа компетентност (правомощия), и **на второ място**, че се прилагат фискални правила и бюджетни взаимоотношения, при което държавният бюджет играе ролята

¹¹ Костов, М. (1979а), 142.

¹² Костов, М. (1979а), 143.

¹³ Чилова, Н. (2013) *Правен режим на данъчната ревизия*. София, Нова звезда, 2013, 20-21.

на приходно-разходен балансиращ център на системата. Това е кумулативният критерий за определяне дали дадени бюджети и парични фондове като приходно-разходни сметки принадлежат към финансовата система¹⁴.

3. Дали бюджетът на НЗОК е компонент на финансовата система, т.е. дали са налице посочените кумулативни критерии?

Отговорът на този въпрос ще бъде обективна основа за характеризиране и на съдържанието, и на вида контрол, който органите на НЗОК осъществяват по смисъла на чл. 72 и чл. 73 от ЗЗО.

Основните нормативни актове, които имат отношение към изясняването на тези въпроси, са Законът за здравното осигуряване (ЗЗО) и Законът за публичните финанси (ЗПФ).

Съгласно чл. 22 от ЗЗО бюджетът на НЗОК е основен финансов план за набирание и разходване на парични средства за задължителното здравно осигуряване и е отделен от държавния бюджет. Разпоредба с аналогично съдържание съществува и в чл. 13 от ЗПФ. Държавният бюджет, бюджетът на държавното обществено осигуряване и бюджетът на Националната здравноосигурителна каса се приемат от Народното събрание с отделни закони за съответната бюджетна година при осигуряване на **съгласуваност между тях**. Анализът на този закон показва, че съществуват и други разпоредби, свързани с процеса на съставяне, приемане и изпълнение на бюджета на НЗОК (чл. 89 – 91, чл. 114 – 119 от ЗПФ).

Същевременно разпоредби с идентично съдържание има и в специалния ЗЗО, а именно чл. 28, чл. 29 и чл. 30. Този законодателен подход е целесъобразен, тъй като гарантира систематичност, нормативна съгласуваност и ефективно правоприложение.

Законодателят изрично е посочил как се набират **приходите по бюджета на НЗОК** и за какво се разходват. Съгласно разпоредбата на чл. 23 от ЗЗО приходите на НЗОК се набират от осигурителни вноски, трансфери от държавния бюджет за осигурителните вноски, лихви и приходи от управлението на имуществото на касата, възстановяване на направени осигурителни разходи в предвидените в нормативните актове случаи, такси, определени с тарифа на Министерския съвет, целеви субсидии

¹⁴ Димитров, В. (2016) Публични финанси, финансова система и финансово право, *Икономически алтернативи*, 24 (4) (2016), 23.

от гържавния бюджет за изпълнение на задължения, които произтичат от прилагането на правилата за координация на системите за социална сигурност и пр.

В чл. 24 от ЗЗО е регламентирано за какво се **разходват средствата на НЗОК**, а именно за закупуване на медицинска помощ, посочена в чл. 45, договорена с Националния рамков договор (НРД)¹⁵ и с договорите с изпълнителите, издръжка на административните дейности по здравното осигуряване в размер до три на сто от разходите за съответната година, определени със закона за бюджета на НЗОК, инвестиционни разходи за нуждите на НЗОК, включително придобиване на недвижимо имущество, медицинска помощ, оказана в съответствие с правилата за координация на системите за социална сигурност, закупуване на медицински дейности, включително осигуряването на лекарствени продукти и медицински изделия за тях, определени в Закона за бюджета на НЗОК за съответната календарна година и пр.

За да може да гарантира устойчивост на приходната и разходната част на бюджета на НЗОК и тя да изпълнява своите основни функции, законодателят е предвидил спазване на определени императивни изисквания (**фискални правила**).

Съгласно чл. 22 от ЗПФ органите на управление на НЗОК при съставянето и изпълнението на бюджета си се съобразяват с фискалните правила по този закон. Законодателят императивно е въвел правилото, че при неизпълнение на приходите по бюджетите на НЗОК Министерският съвет може да одобри допълнителни трансфери от централния бюджет по бюджета на Касата за финансирането на утвърдените им разходи, ако това не води до влошаване на бюджетното салдо по консолидираната фискална програма и не са налице възможности за финансиране с наличности по сметките им (чл. 48, ал. 4 от ЗПФ).

В чл. 33 от ЗПФ законодателят изрично е установил забрана и ограничение за поемане на дълг от органите, управляващи институцията.

Следователно е налице и следващият критерий за наличие на фискални правила, които да гарантират приходно-разходна балансираност на бюджета на НЗОК.

¹⁵ Съгласно чл. 4а от ЗЗО Националният рамков договор (НРД) е нормативен административен акт, който има действие на територията на цялата страна за определен срок и е задължителен за НЗОК, РЗОК, изпълнителите на медицинска помощ, осигурените лица и осигурителите.

4. Дали обаче в ЗЗО и ЗПФ има нормативно установени бюджетни взаимоотношения между бюджета на НЗОК и гържавния бюджет?

Бюджетните взаимоотношения се изразяват според легалното определение на §1, т. 3, от ДР на ЗПФ в трансфери и временни безлихвени заеми. Трансферите са безвъзмездни прехвърляния на парични средства, за разлика от временните безлихвени заеми (вж. легалните дефиниции по т. 39 и т. 8 от ДР на ЗПФ).

Съгласно чл. 48, ал. 4 от ЗПФ при бюджета на НЗОК годишният размер на бюджетните взаимоотношения се определя с годишния бюджетен закон, като при неизпълнение на приходите Министерският съвет може да одобри допълнителни трансфери за финансиране на утвърдените му разходи.

Наред с това специалният ЗЗО също предвижда подобна разпоредба. Така чл. 23, ал. 1, т. 9 и 11 от ЗЗО предвиждат целеви субсидии и трансфери от гържавния бюджет в полза на бюджета на НЗОК, а в ал. 2 са уредени безлихвените заеми.

Анализът на тези разпоредби еднозначно доказва наличието на нормативно установени бюджетни взаимоотношения, при които ролята на гържавния бюджет е на безспорно балансиращ център.

От изложеното може да се направи заключение, че бюджетът на НЗОК е нормативно установен компонент на финансовата система. При събирането на приходите и разходването на средства по бюджета на НЗОК възникват и се развиват финансови правни отношения, т.е. парични отношения, организирани чрез метода на властническото регулиране. Органите, които управляват този бюджет, упражняват властническа компетентност (правомощия), издават и прилагат финансови и административни актове, чрез които набират средства, разпределят ги, разходват ги, съответно планират и контролират управлението и разпореждането с тези средства.

Направеният извод е основа, на която имплицитно може да се изведе съдържанието на контрола, който органите на НЗОК осъществяват.

Според мен става дума категорично за **финансов контрол**, за контрол върху разходите във финансовата система (публичните финанси), чиито обект са публични парични средства и имуществва.

5. За по-голяма систематичност на изследването този контрол трябва да бъде разгледан и с оглед на съществуващите в правната литература традиционни критерии, чрез които се диференцират видовете контрол на отделни подвидове.

а. Общоприетият разграничителен критерий за делението на контрола на предварителен, текущ и последващ е свързан с момента, в който се реализира контролът.

Анализът на ЗЗО дава основание да твърдим, че и трите форми на контрол са регламентирани.

Съгласно т. 25 от ДР на ЗЗО „внезапен контрол“ е контролът, свързан със заплащане на медицинската/генталната помощ, оказвана в изпълнение на договор с НЗОК, както и съответствието на дейността на изпълнителите на медицинска и гентална помощ с критериите за достъпност и качество на медицинската помощ, регламентирани в НРД, която се извършва в момента на предоставяне на медицинска помощ на здравноосигурено лице. Предварителният контрол е дефиниран в т. 26 от ДР, а именно това е контролът преди заплащане на оказаната медицинска/гентална помощ и е проверка в лечебното заведение или по документи на отчетена в РЗОК дейност преди заплащането ѝ. Последващият контрол е определен в т. 27 от ДР на ЗЗО като проверка в лечебното заведение или по документи на отчетена в РЗОК дейност след заплащането ѝ.

Разпоредбата на чл. 73 от ЗЗО посочва изрично, че контролните органи могат да осъществяват и трите форми на контрол на подконтролните субекти.

б. С оглед на принадлежността на контролния орган и адресата на контрола към една система контролът се обособява на вътрешноведомствен и външноведомствен.¹⁶ На базата на този критерий принадлежността на изследвания контрол към външноведомствения контрол е безспорна поради обстоятелството, че адресатът на контрола стои извън организационната и функционалната структура на контролните органи – органите на НЗОК.

Външноведомственият контрол има и друга важна характеристика. Неговото упражняване предпоставя подчиненост на подконтролните субекти на правна регламентация, провежда-

¹⁶ Ангелов, А. (1952) *Обезпечаване законността в държавното управление на НРБ*. София, БАН, 1952, 146-149.

на и прилагана от властен извънведомствен контролен орган. Агресатите на контрола са задължени, когато извършват определена дейност, да се съобразяват с правилата от финансов характер, установени в законодателството¹⁷. Следователно обхватът на контролните правомощия при външноведомствения контрол се изгражда върху основата на задължителността на установената финансовоправна регламентация.

Принадлежността на контрола, осъществяван от органите на НЗОК към външноведомствения контрол, е несъмнена поради обстоятелството, че изпълнителите на медицинска или дентална помощ са подчинени на нормативно установен режим.

От гледна точка на органите на управление и тяхната компетентност външноведомственият контрол може да бъде общ и специален. Според мен контролът на органите на НЗОК е специален външноведомствен контрол, тъй като въз основа на разпоредбите на ЗЗО¹⁸ органите на НЗОК упражняват специфични контролни правомощия в качеството си на органи на държавно управление. За да могат те да участват в контролното производство, трябва да притежават качеството правосубектност¹⁹. В литературата е обосновано твърдението, че контролната компетентност като всяка властническа правосубектност, е специална система от правомощия, очертана от нормативните актове²⁰. Понятието „контролна компетентност“ е обединителният център, основното ядро, върху което се наслаждава и анализира цялата контролноправна материя²¹.

Всяка контролна компетентност включва два дяла, две съставки, които иманентно са свързани една с друга, формират единството на контролния процес и същевременно формират двете му основни фази – установителната и фазата на въздействие. В своята съвкупност те дефинират видовете харак-

¹⁷ Златарев, Е., Христофоров, В. (1983) *Финансово право на НР България*. София, ВИИ «Карл Маркс», 1983, 150.

¹⁸ Съгласно чл. 6, ал. 3 от ЗЗО органи на управление на НЗОК са: 1. надзорният съвет; 2. управителят. 3. служителите в централното управление, районните здравноосигурителни каси и поделенията на районните здравноосигурителни каси заемат длъжности по служебно или по трудово правоотношение.

¹⁹ Костов, М. (1979а), 191.

²⁰ Костов, М. (1979а), 191.

²¹ Димитров, В. (1996) *Въведение в банковото право. Търговската банкова дейност и нейната публичноправна уредба*. София, Нова звезда, 1996, 195.

теристика на контрола като специфична управленска административна дейност²². На първо място трябва да се посочат контролноустановителните правомощия на контролните органи, които изпълват съдържанието на първата съставка на контролната компетентност.

Съгласно чл. 72 от ЗЗО служителите на НЗОК, определени със заповед на управителя на НЗОК или на оправомощено от него длъжностно лице, могат да извършват проверки на територията на цялата страна. Служителите на РЗОК – контрольори, могат да извършват проверки на територията на съответната РЗОК по заповед на нейния директор или на оправомощено от него длъжностно лице, както и проверки на територията на съответната РЗОК или на територията на груга РЗОК по заповед на управителя на НЗОК или на оправомощено от него длъжностно лице. За издаване на заповедта на управителя на НЗОК за извършване на проверка на територията на груга РЗОК контрольорите се определят по предложение на директора на РЗОК, на която са служители. С оглед на предметното съдържание на тези правомощия можем условно да ги разделим на **документални и материални**.

Към първата група спадат правомощията, свързани с проверката на: отчетните документи на изпълнителите на медицинска и/или дентална помощ, регламентирани в НРД (чл. 73, т. 2), договорите на изпълнителите на медицинска и/или дентална помощ, сключени с груги лечебни заведения за изпълнение на част от дейността по договора с НЗОК в случаите, предвидени в НРД (чл. 72, т. 6); финансови документи за всички заплатени от пациента суми на контролираните лица във връзка с оказаната им медицинска помощ, както и да извършват контрол за законосъобразност на финансовата им дейност (чл. 73, т. 3).

Освен това контролните органи разполагат и с правомощието да извършват материално проверяване на дейността на подконтролните лица – проверка на място. Това правомощие включва реди правни възможности. Преди всичко това е правото на свободен достъп в подлежащите на контрол обекти (чл. 73, ал. 4) да проверяват наличието на плащания от задължително здрaвноосигурени лица на изпълнителите, техният размер и основание в случаите, когато е оказана медицинска и/или ден-

²² Костов, М. (1979), 22-25.

тална помощ по договор с НЗОК (чл. 73, т. 5), да проверяват вида и количествата на закупените от изпълнителите на болнична медицинска помощ и вложени при изпълнение на договора с НЗОК медицински изделия, прилагани в условията на болничната медицинска помощ, заплащани от НЗОК напълно или частично (чл. 73, т. 9), да проверяват съответствието между оказаната медицинска и/или гентална помощ и заплатените за нея суми от НЗОК (чл. 73, т. 10).

За да гарантира реализирането на посочените правомощия, законодателят е предвидил задължение за подконтролните лица в чл. 72, ал. 5 от ЗЗО да представят на длъжностните лица исканите от тях описи, справки, сведения, декларации, обяснения, рекапитулации и други документи и информация, както и да оказват съдействие при изпълнението на служебните им задължения.

В своята съвкупност така очертаните правомощия формират съдържанието на установителната компетентност на органите на НЗОК. Логичен завършек на всяка установителна компетентност е правомощието да се съставят актове с установителен характер, в които са инкорпорирани резултатите от извършените проверки. Контролните органи на НЗОК също съставят аналогични актове. Нормативно основание за това установително-контролно правомощие намираме в разпоредбата на чл. 74 от ЗЗО. При установяване на нарушения на разпоредбите на чл. 73, ал. 1 от ЗЗО съответното длъжностно лице съставя и подписва **протокол**, в който излага установените факти и констатации. Следователно обосновано може да се направи изводът, че правомощието, свързано с издаването на установителния административен акт, е сърцевината на контролно-установителната компетентност на контролните органи.

Въз основа на констатациите – резултат от упражняването на установителните правомощия, се стига до привеждане в действие на правомощията за въздействие.

На първо място трябва да бъдат посочени правомощията, които се свързват с възможността за прилагане на юридическа отговорност спрямо проверяваните лица. Съгласно чл. 105з от ЗЗО контролните органи, в случай че констатираат извършени административни нарушения, съставят актове за нарушения, а наказателните постановления се издават

от управителя на НЗОК, съответно от директора на РЗОК или оправомощени от него длъжностни лица. Поставянето в ход на административнонаказателната отговорност и възможността да се налагат имуществени санкции по същество реализират правомощията за контролно въздействие на съответните органи на НЗОК. Тяхното съдържание се изчерпва само с иницирането на производството за административно наказване. Самото реализиране на отговорността обаче не е част от контрола, тъй като е правораздавателна, а не изпълнително-разпоредителна дейност.²³ Поради това в състава на контролната компетентност близа само правомощието да се постави в ход производството за прилагане на административнонаказателната отговорност, в сезиране на санкциониращия орган. Двете категории компетентност трябва да се разграничават дори когато са съсредоточени в лицето на един и същ орган.

Следващо правомощие за въздействие е посочено в чл. 76а от ЗЗО. Когато изпълнителят на медицинска или дентална помощ е получил суми без правно основание и това е констатирано при проверка от контролните органи, управителят на НЗОК, съответно директорът на РЗОК, издава **писмена покана** за възстановяване на сумите, получени без правно основание. Поканата за възстановяване на сумите подлежи на обжалване по реда на АПК.

Друго правомощие за въздействие се свързва с разпоредбата на чл. 76б от закона. Когато изпълнителят на медицинска или дентална помощ е получил суми без правно основание в резултат на **извършено нарушение** по ЗЗО или на НРД, управителят на НЗОК, съответно директорът на РЗОК, утвържда неоснователно платените суми, като на нарушителя се налагат наказания, определени в ЗЗО или в НРД. В тези случаи управителят на НЗОК, съответно директорът на РЗОК, **издава писмена покана** за възстановяване на сумите, получени без правно основание след влизане в сила на наказателното постановление и/или на заповедта за налагане на санкция.

Законодателят в чл. 111 от ЗЗО е уредил хипотеза, при която контролните органи упражняват друго правомощие за въздействие, а именно, когато средствата, заплатени от НЗОК за лечение на заболявания, предизвикани от умишлено увреждане

²³ Костов, М. (1979), 24.

на собственото здраве, на здравето на други лица при умишлено престъпление, както и за увреждане на здравето на трети лица, извършено в състояние на алкохолно опиянение или употреба на наркотични или упойващи вещества, се възстановяват на НЗОК от причинителя заедно със законната лихва и разходите по възстановяването. За дължимата сума контролните органи на РЗОК може да поискат **издаване на заповед за незабавно изпълнение по реда на чл. 418 от ГПК** въз основа на извлечение от счетоводните си книги.

От направения анализ на системата от правомощия, изграждащи контролната компетентност на органите на НЗОК, можем да изведем и специфичните им характеристики. В установителната фаза: правомощието, свързано с издаването на констативния административен акт, е ядрото, около което гравитират всички останали правомощия на контролните органи. Във втората фаза: фазата на контролното въздействие, **централна роля има правомощието**, свързано с това да се даде ход на принудителното изпълнение на възстановителното приетие на подконтролните лица по реда на ГПК.

Заклучение

Накрая може да се направи следният обоснован извод. Контролът по чл. 72 и чл. 73 от Закона за здравето осигуряване, осъществяван от органите на НЗОК, е включен институционално и функционално в рамките на финансовата система (системата на публичните финанси). Той е типичен вид финансов контрол, който има за предмет публични парични средства и имущества. Той е специален външноведомствен финансов контрол, който може да бъде внезапен, предварителен и последващ. Той се реализира от органи на държавното управление, които в своята съвкупност са органи на финансова администрация. Те упражняват властническа компетентност, инкорпорираща специфични контролни правомощия.

Цитирани източници

- Ангелов, А. (1952) *Обезпечаване законността в държавното управление на НРБ*. София, БАН, 1952 (Angelov, A. (1952) *Obezpechavane zakonnostta v darzhavnото upravlenie na NRB*. Sofia, BAN, 1952).
- Димитров, В. (1996) *Въведение в банковото право. Търговската банкова дейност и нейната публичноправна уредба*. София, Нова звезда, 1996 (Dimitrov, V. (1996) *Vavedenie v bankovoto pravo. Targovskata bankova deynost i neynata publichноправна uredba*. Sofia, Nova zvezda, 1996).
- Димитров, В. (2013) Финансовият контрол като институт на българското финансово право, *Правна мисъл*, 1 (2013) (Dimitrov, V. (2013) *Finansoviyat kontrol kato institut na balgarskoto finansovo pravo*, *Pravna misal*, 1 (2013).
- Димитров, В. (2016) Публични финанси, финансова система и финансово право, *Икономически алтернативи*, 24 (4) (2016) (Dimitrov, V. (2016) *Publichni finansi, finansova sistema i finansovo pravo*, *Ikonomicheski alternativi*, 24 (4) (2016).
- Златарев, Е., Христофоров, В. (1983) *Финансово право на НР България*. София, ВИИ „Карл Маркс“, 1983 (Zlatarev, E., Hristoforov, V. (1983) *Finansovo pravo na NR Bulgaria*. Sofia, VII „Karl Marks“, 1983).
- Златарев, Е. (2007) *Държавна финансова инспекция и имуществена отговорност*. София, Сиела, 2007 (Zlatarev, E. (2007) *Darzhavna finansova inspektsia i imushtestvena otgovornost*. Sofia, Siela, 2007).
- Костов, М. (1979) Финансоворевизионен контрол и отговорности, *Счетоводство и контрол*, 9 (1979) (Kostov, M. (1979) *Finansovorevizionen kontrol i otgovornosti*, *Schetovodstvo i kontrol*, 9 (1979).
- Костов, М. (1979а) *Финансови правни отношения*. София, БАН, 1979 (Kostov, M. (1979a) *Finansovi pravni otnoshenia*. Sofia, BAN, 1979).
- Костов, М. (1986) *Финансова система и система на финансово-правно регулиране*. София, БАН, 1986 (Kostov, M. (1986) *Finansova sistema i sistema na finansovopravno regulirane*. Sofia, BAN, 1986).
- Чилова, Н. (2013) *Правен режим на данъчната ревизия*. София, Нова звезда, 2013 (Chilova, N. (2013) *Praven rezhim na danachnata revizia*. Sofia, Nova zvezda, 2013).